

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztők: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Öreg ember őszi imája.

Érzem még melegét a nap sugarának,
Hallom még egy szavát lelkem sugalmának.
Az a fényes sugár sokat mondó jóslat,
Ez a biztató szó, az isteni szózat . . .

Nem, mint a falevél, nem hullok a földre,
De mint virág-illat, felszállok az égbe.
Lelkem oda vágyik, azután fáj szívem:
Földi életemnek folytatása leszen.

Két kezem munkája, szívem jó érzése:
Megmaradnak itt lenni, éltem nincs elveszve
Kedves gyermekeim, kiket felneveltem,
Ujra élnek éltem: így biztat reményem.

Itt e csendes hajlék, ott a szerény műhely,
Munkás életemből egy-egy szép emlékjel.
Nézdelem azokat, életem megújul,
S mintha kezem sajgna ismét a munkátúl.

Mintha újra zengném a reggeli imát:
„Oh egek Istene, adj munkámra áldást!“
Mintha hallanám, hogy egy visszszhang feleli:
„Mindig kegyes voltál: jutalmad menyeyei!“

Oh nem, nem csüggedek, ajkamon nincs panasz,
A mi még búsitott, képzelődés csak az . . .
Ugy van, érzem, hiszem, mert te jó vagy Isten:
Földi éltem után, örök élet leszen ! . . .

Tarcsafalvi Jenő.



A felnőttek oktatása.*)

Nemzeti közmívelődésünk fejlesztése minden időszakban egyik főtárgya volt a nemzet hazafias törekvéseinek. Hosszu évszázadon át az egyházak voltak e nemes feladat letéteményesei. Külső segílyt az önálló magyar királyság és nemzeti fejedelmek kora óta csak egyes fenkölt szellemü honfiak vagy honleányok nyujtottak nekik a nagy feladat nehéz munkájában. S bár szép koszoru fonható a jótékonytság ez örökzöld leveleiből, ők is csak elszórt képviselői voltak a társadalomnak, de nem maga a társadalom, mely csak korunkban kezdett annak tudatára ébredni, hogy ő is azon nagyhatalmak közé tartozik, a melyek a legnehezebbnek látszó feladatok megoldására is erővel rendelkeznek. E tudat ébredésének köszönhetjük akadémiánkat, irodalmi és más közhasznu társulatainkat, melyek a csekélynek látszó erők és eszközök összetételével ha nem is csudákat, de mindenesetre szembetünő eredményeket képesek felmutatni. A társadalom ezen kiképződése, revelatioja pedig szoros kapcsolatban áll az alkotmányos élet fejlődésével. És a szabadság termékenyítő ereje éppen ebben nyilvánul legerősebben.

A mi kis egyesületünk is egy szem a minden irányban megindult társadalmi actio nagy lánczolatában. S ha a szabadság szellemének, mely nekünk létjogosultságot csak e czimen ad és biztosít, valami szolgálatot akarunk tenni, akkor a szabatosan körvonalozott teendők megvalósításához komolyan hozzá kell látnunk.

A „Dávid Ferencz Egylet“ vallásos egylet, mert a társadalmunkon erőt vett vallási közöny megtörésén fáradozik; meg akarja nemesíteni a családi és egyházi életet azon örökbecsü eszmék fölelevenítésével, melyek egykor az embereket, nagyokat és kicsinyeket egyaránt boldogakká, megelégedettekké tették; melyek hajdan a királyok, országnagyok, városatyák szívét, lelkét komolyan és tartósan foglalkoztatták, s melyekkel ma könnyelmü ficzkók léha gunyt úzni érzik magokat hivatottaknak... Csak előre e nemes törekvésben, mely az erkölcsi megtévedés egyedül biztos gyógyszere!

Azon körülmény azonban, hogy egyesületünk egy olyan kathékuménátus, mely a felnőttekre kíván első sorban hatni, a vallásos feladatok mellett másnemü igényeket is támaszt. Mi az embert a maga egész lényében, vagy legalább is, egész szellemében kell hogy tekintsük. Mert az emberek valószínűen azért hidegültek el a vallástól, mivelhogy őket százakon át kizárólag csak ez irányban befolyásolták. S minden egyoldalú táplálék végre unottá lesz a szellemi szervezetben is.

Az ember lényének három fő nyilvánulása van: testi élet, erkölcsi élet és szellemi élet. A vallás a két utóbbiba, mint legnemesebb galy oltatik bele. Áthatja azt, mint éltető levegő, mint szabályozó meleg és mint szint adó világosság. S ha a jó nevelés egyenletesen hat mind a

*) Felolvasatott a Dávid Ferencz Egylet közgyűlésén aug. 30-án.

három életnyilvánulásra, akkor a már tesileg felnőtt embert erkölcsi és szellemi igényei szerint nekünk is egyformán kell figyelmünkre méltatnunk. A vallásos és valláserkölcsi eszmék propagálása mellett másnemű szellemi táplálékra is szüksége van népünknek, különösen azon felnőtteknek, a kiket korunk szervezett népiskolája már nem részeltethetett a maga áldásaiban.

Némelyek ennek ennek pótlására, legujabb alkotmányos fellendülésünk korszakában, téli iskolákat szerveztek az olvasás és írás megtanítására. S miután a népmiveltséget a kulturstatisztika csakugyan e két elemi ismeret mértéke szerint vélte megállapíthatónak, ez a törekvés jogosultnak is látszott. Azonban az eredmény e számítás százalékát alig emelhetette valamivel. Míg ellenben a népiskola azt szembevetően fokozza évről-évre. S miután a mi működésünk egyébként is csaknem kizárólag a székely népeletre irányul, melynek iskolázottsága már korábbi idők óta meglehetősen fejlettséget ért el: elegendőnek mutatkozik, ha a mi népnevelési működésünk ott veszi kezdetét, a hol a népiskoláé megszűnik. Annyival inkább, mert a nép az iskolai oktatáson túl szellemi tekintetben egészen magára van hagyatva Sem az egyház, sem az állam, mint ilyen, köztelenül már nem foglalkozik ez irányban vele. Ezen magára hagyatottságában pedig ő maga magán segíteni nem tudván, az iskolázás hatása lassankint lekopik róla. Mert az, hogy írni és olvasni talán el nem feled, még nem tárgya, csupán eszköze volna az ő mivelődésének. A társadalmi nevelés tehát éppen ezen körülményeknél fogva válik szükségessé és pótolhatatlanná — s feladata abban áll, hogy a szellemi organismus kereteit tartalommal lássa el és a népet az ujkori társadalom öntudatos tényezőjévé tegye. S erre a társulási szellem fejlesztésével kell törekednünk. Mintegy szellemi gyarmatosítási politikát folytatnunk, a mely téren sok üdvös hódítás várakozik reánk. A közérdek nézőpontjából e törekvés fontosságát főképp azon körülmény emeli, hogy a nép ma már birtokában van mindazon jogoknak és kötelességeknek, a melyek nemzet- és államfentartó hatással bírnak. S hogy ő ezeket kellően érvényesíthesse, arra erkölcsi és értelmi fejlettség, szilárdság kívántatik.

A nép élete és foglalkozása tulságosan egyoldalú, igen anyagias. Szellemi dolgokkal való érintkezése csaknem teljesen hiányzik. S hogy ezek iránti érzéke még is nyilvánul, sőt productivitásának, pl. a népköltészetben oly szép jeleivel találkozunk, ez a legjobb biztosíték arra nézve, hogy az ő szelleme érdemes és méltó a vele való komoly foglalkozásra.

Szellemének táplálékát mindenestre a hazai irodalomból kell meritenünk. Hadd nemesítse izlését és érzelmeit nemzeti költészetünk, — tartsa ébren és ápolja hazafiságát, szabadságszeretetét a hazai történelem s zaporítsák jóllétének eszközeit a közhasznú ismeretek. Sőt áldozzon a művészeteknek is, a hozzá oly köztelen közel álló dalban.

Mekkora emelkedést érhet el a nép szellemi élete e kincsek föltárása által! Csakhogy erre, jó vezetés által, meg kell adni neki a kedvező alkalmat

A felnőttek ezen oktatásában, a néptársadalom ezen szervezésében legközvetlenebb és legtermészetesebb vezetők — az együtt karöltve működő pap és tanító. Az egyiknek a katedréről, a másiknak a tanteremből le és ki kell szállnia a nép közé; de nem azért, hogy vele lesülyedjenek, hanem, hogy őt fölemeljék, neki a társadalmi téren is irányt mutassanak.

A legjobb alkalmat pedig e célra a „Dávid Ferencz-egylet“ keretében találjuk kijelölve — a vidékenként és községenként szervezendő körökben.

Kiterjeszteni az önkéntes társulást a nép mentől nagyobb rétegére, könyvtárt szervezni minden községben, társas összejöveteleket tartani a téli hosszú estéken: ezek azon egyszerű módok és eszközök, a melyek a társadalmi népnevelés tovább folytatására szükségesek. Ebben fog állani a felnőttek legsikeresebb oktatása.

Kozma Ferencz.

Luther Márton.

Szül. 1483. nov. 10. Megh. 1546. febr. 18.



Ezelőtt éppen 405 esztendővel született a reformatio első apostola, Luther Márton, Eisleben városban. Már zsenge gyermekkorában megkezdte a tanulást. Felsőbb iskolába Magdeburgban és Eisenachban járt. Luther szegény bányász gyermeke lévén, csak úgy tarthatta fenn magát, hogy — az akkori szokás szerint — a gazdag emberek ajtaja előtt énekelve alamizsnát gyűjtött. Eisenachban egy ilyen

éneklésével úgy megnyert egy öreg Cotta nevű jámbor özvegy asszonyt, hogy az házához fogadta s élelemmel és lakással ellátta. Atyja az ügyvédi pályára akarta nevelni, mi végett az erfurti főiskolába küldötte. A szorgalmas tanulónak az erfurti könyvtárban, 20 éves korában került kezébe a biblia legelőször. Legforróbb kívánsága az volt, vajha Isten neki is juttatna egyszer egy ilyen szép könyvet. 1

1505 nagy forduló pontot jelez Luther életében. Egy barátjával Alexiussal, szülőitől ment vissza Erfurtba s a mint egy mezőn keresztül haladtak egymás mellett, Alexiust a villám agyonsujtotta. Ez az eset annyira meghatotta a Luther szívét, hogy elhatározá az erfurti zárdába lépni, hogy ott lelke nyugalalmát ismét visszanyerje. Ez akkor mindennapi szokás volt, de atyjának nem tetszett. Jámbor ember és szorgalmas tanuló lévén, a szerzet előljárója Dr. Staupitz megkedvelte s kieszkö-zölte, hogy Wittenbergbe tanárrá nevezzék ki. 1508-ban ment Wittenbergbe, a hol később pap is lett.

1510-ben a szerzet ügyeiben Rómába küldetett, hová midőn meg-érkezett, nagy áhitattal így kiáltott fel: „Üdvözlégy, oh szent Róma.“ Benn a városban azonban a pápa fényüzése, a papság könnyelműsége és lelkiismeretlensége elszomorította, s csak később látta át, hogy mily fontos volt ez az utazás. Itt jött rá, hogy milyen visszaéléseket űznek a bünbocsátó czédulákkal. Egy Terzel János nevezetű barát éppen Wittenberg környékén árulta a czédulákat. Pénzes ládájára ez a vers volt felírva :

Ha pénzed a ládába peng,
Már lelked a menyekbe leng

Ez mélyen felháborította Luthert. Számtalanszor figyelmeztette Tetzelt, hogy hagyja félbe, de mivel a szép szó nem használt, 1517 október 31-én 95 tételt függesztett ki a wittenbergi vártemplom ajtajára a téves tanok ellen. A lutheranus egyház hazánkban úgy, mint külföldön, minden esztendőben megünnepli ezt a napot „mint a reformatio ünnepét“ az ahoz legközelebb eső vasárnapon, tehát ebben az évben, éppen akkor lesz ünnep, a mikor e sorok napvilágot látnak.

A tételek villámgyorsan terjedtek el. 14 nap mulva már egész Németország s 4 hét mulva egész Európa tudta. A pápa egy követet küldött hozzá, hogy beszélje le tervéről. Nem sikerült. 1520-ban ki-átkozta, irásait néhol nyilvánosan megégettette. Nem használt. Wormsba birodalmi gyűlés elébe idézték, hogy vonja vissza tanait. Ő így felelt: „Ha csak nyílt világos és félremagyarázhatlan okokkal meg nem győz-nek s meg nem csáfolnak, nem tudom s nem akarom visszavonni azokat. Itt állok, másképp nem tehetek, Isten engem úgy segítjen Ámen! Ez volt Luther tűzpróbája.

Ezután még élete ellen is törtek, de őt mindez csak tüzelte s bátorította a munkára. Az új testamentumot lefordította német nyelvre s majd később az őt is.

Luthernek sok ellensége volt, de valának fejedelmi s tudós barátai nagy számmal s a nép rajongással szerette. Reformátori s tudományos pályáján annyi fontos dolgot mivelt, hogy itt mi azokat mind elé nem sorolhatjuk. A helyett bevezetjük olvasóinkat családi körébe.

Luther, ki hősi bátorsággal szállott szembe elleneivel, végre elszánta magát arra is, hogy saját példájával mutassa meg a házasság szentségét, miről annyit tanított. Leküzdve minden akadályt, nőül vette Bora Katalint. Katalin nemesi, de szegény szülők gyermeke volt, kik már 9 éves korában zárdába adták. Az apáczák, s köztük Kata is, a reformatio kezdetével oda hagyták a zárdát, melyben annyi ideig zárva tartották. Luther tudomására jövén, hogy hajlandó volna hozzá menni, a nem annyira szép, mint mivelt leányt megkérte és nőül vette 1525-ben június 13-ik napján. Az esketés szülői és sok barátja jelenlétében ment végbe. A wittenbergi egyetem az alkalomból ezüst billikommal kedveskedett s a város tanácsa egy hordó bort küldött neki.

Luther nagyon meg volt elégedve a házassággal: „Én hála Istennek jól jártam, van hű és jámbor nőm, kiben teljesen bizhatom.“ Leveleiben számtalanszor emlékezik meg róla s tréfálva majd „oldalbordájának“ majd pedig „kegyelmes Kata uramnak“ stb czimezgeti. „A világnak“ — úgy mond egy alkalommal — „nincsen szebb rendje, szövetsége, mint a házasság rendje, szövetsége. Katámat nem adnám sem a francia királyság, sem Velence uralmáért.“

Luther házassága benső, áldott szövetség vala! Igen, valódi mintaházassággá nőtte ki magát Luthernek Bora Katalinnal kötött házassága, melyre találnak a zsoltár író szavai: „Boldog ember az, a ki féli az Urat és a ki az ő utaiiban jár! A te kezedenek munkáját érzed; boldog leszesz és jól lészén dolgozol. A te feleséged, mint a termő szőlő, a te házadban a te fiaid, mint az olajfának ágai a te asztalod körül. Ime így áldatik meg a férfit, a ki az Urat féli!“ Mintha a zsoltár író egy messze jövőben, az elhagyott wittenbergi zárdát látta volna, melyet a fejedelem Luthernek ajándékozott, s melyet ő nejevel igazi protestáns papi hajlékká változtatott át.

Gyermekek „mint olajfaágak“ csakhamar virultak fel benne. 3 fiu s 3 leánygyermekük volt, kiket „megannyi királyságért nem adott volna!“

Megható látvány, Luther, a nagyhirű tudós és reformátor, családja körében. Játszva, tréfálva jár gyermekei között, oly igen letudott szállani a gyermeki gondolkodás körébe a komoly férfit. Luther minden szeretete mellett szigorú is tudott lenni gyermekei iránt. Ő mondotta ki s gyakorolta is azt a paedagogiai elvet, hogy az alma mellé vesszőt is kell tenni. Midőn János fia egy napon engedetlen vala s anyja enyhíteni akará az apa szigorát, azt mondá: „inkább holt fiam legyen, mint neveletlen. A papok gyermekei a példaadás okáért kell hogy jól legyenek nevelve.“ És mégis mily erős fájdalom vett erőt a szirt erős férfin, ha egyik-másik gyermeke beteg lett. Erről csak egy példát. 13 éves Lenke nevű leánya halálos beteg lett, s Luther így szólott hozzá: „Lenke

lelkem ugy-e te szívesen maradnál édes atyádnál, de örömet mennél oda fel a mennyei édes atyához is? Igen édes jó atyám! felelé a hal-dokló leánya, mire Luther felsóhajtja: Oh kedves leánykám, tudom hogy a lélek kész, de a test erőtelen!“ Midőn a gyermek meghalt, így szólott a gyászolókhöz: „Bizony élő szentet küldtem a mennyországba. Oh, vajha nekünk is ily halálunk lenne!“

Tegyünk e szomorú képhez egy vidámabbat. Karácson közeledett. A doctor karácsoni beszédén gondolkozott elmélyedve. Kata asszony be-pillant s szemrehányólag így szól: a doctor ur csak ül és nem hallja, miként sir, kiabál a kis Jancsi a bölcsőben, úgy hogy a kőnek is, ha volna, megesnék szíve rajta. Hiszen nekem a karácsonra kell készülnöm a többivel. Erre a doctor vidám arczzal felkél az asztal mellől, s midőn a bölcső mellett a rendes dalt énekelni akarná, a bölcső taktussa egy új dallamra hangolá, s az új dallamhoz csakhamar szavak is járultak, mit a doctor Katájának újevkor gordonka mellett énekelt el. (Mennyből jöttem el hozzátok).

Szóval, Luther a mily csodálatra méltó, mint reformator, ki szem-be mert szállani a világ akkori hatalmával, éppen olyan szeretetreméltó családi körében Jól tudjuk, hogy nem volt szent, hiszen ő is csak ember volt, de mint házi atya, fényes példát adott arra, hogy milyen legyen a keresztény család s különösen a protestáns papi hajlék: a tiszta erkölcsiség veteményes kertje, mely például szolgáljon az egész gyülekezetnek, s nemesítőleg hasson s áldást árásson az egyház minden tagjára. A Luther emlékének szentelt ezen sorokat legméltóbban egy szellemdús író szavaival végezzük be, melyeket éppen házasság életére mondott: Ime a férj, az apa, a polgár a házi életnek is reformátora lett, s az az áldás, a melyet földi élete árasztott szét s a melyben katolikusok és protestánsok egyaránt részesülnek, éppen abból a házasságból eredt, a mely egy szerzetes és egy apáca között kötöttetett!

Grätz Mór.

Gyermekek vasárnapja.

Valahányszor a vasárnapra virradok, mindig bizonyos megfejt-hetlen, magasztos érzés vonul át keblem hurjain. Olyan megható e nap képe! Mintha a napsugár ragyogóbb, a szellő szelidebb, a virág illato-sabb s az ember jobb volna ma, mint más közönséges napon!

Élénken él emlékezetemben a gyermekkori falusi vasárnap. Az ifjuság kora reggel talpon volt s mindenik szorgalmasan tisztogatott. Mintha falujok éppen az egykori Jeruzsálem volna s mintha a mester eljövetelet várnák! A ház környéke s az utcza tiszta, hogy a napok ki-rálynéja még az utcán se lásson olyant, a mi köznapi. A munkának nincs vége itt, nem áll meg itt. A leányok kicsinyje, nagyja, bemegy vi-rágos kertjébe, a szebbeket leszaggatja, köténye megtelik vele, szívét az ifjuság magasztos hevülése hatja át és indul vele az Isten háza felé.

Mindenik ott van s mindenik keze virággal tele. A templom ajtaja ki nyílik, a szent hajlékból a héten leszállott port kiséprik és aztán a sok szép virágot egy csomóba teszik s uj munkához fognak. A nagyobbak az Urasztal közepére koronát, a kisebbek az asztal szélét körülölelő koszorút fonnak. Ezután a szószék, a pap ülőszéke, a templompiazc környéke következik s végül minden helyre juttatnak hol egy csokrot, hol egy virágszálat, mignem az eddig néma templom derült arczulattal várja az áhitatos serget. A harang megszólal, a csendes utczákon ünnepi köntösbe öltözött hívők kezdenek mozogni. A nők kezökben, az ifjak kalapjokon ismét virágot visznek ősi szokás szerint, vagy tán mivel nem tudják, hogy ott már bőven van. Midőn mindezek bételepednek, ime az Ur temploma olyan, mint egy élő virágos mező. Az ének nem hiányzik belőle, mert hiszen itt öreg, ifju egyaránt énekelni szokott. Az Ur szolgálja megjelenik a szószéken s forró imával emeli Istenhez a kegyes lelkeket. Beszéde az Isten áldásairól, a világ mulandóságáról vagy tán éppen az erkölcsök romlottságáról szól, úgy miként ő jónak látta, hogy híveit oktassa, fenytse vagy intse. A hallgatóság fogékony és háládatos s a hatás bizonynyal nem maradt el, s nem marad el a jövő alkalommal sem, de úgy tetszik, hogy valami még hiányzott, hogy a hatás teljes legyen. Ugy tetszik, hogy azok a kezek, a melyek ezt a felségesen illatozó oltárt emelték, összekulesolva s azok a zsenge kis szivek bezárva maradtak!

Hogyha akkor a lelkész bár csak ujjával érinti azokat az érzellemmel telt sziveket, ha csak egy szelid lehelettel segít szárnyaikon, mint a villám úgy repültek volna Istenhez, s érzések mely most is boldogító volt nekik, ezerszerre boldogabbá tette volna őket, s ez a vasárnap valósággal az övék lett volna.

Azóta midőn az itt leirt kép a valóságban állott szemeim előtt, huszonöt év telt el s azalatt a huszonöt év alatt sok minden megváltozott, s ezek között maga a falusi nép is. Ma sokszor s sok helyen üres még az ók templomok is. Az egész élet sokat vesztett költőiségéből s ebben még talán az ifjaké is. Az a régi pátriarkális kegyesség nincsen meg s talán nem is lehet meg amnyira, mivel alapja: a nevelés és oktatás világiassá lett s meleg ágya, az otthon, sokba megváltozott. Az ifjak vallásos nevelését ma már nem lehet a szülőkre s a tanítóra bízni, mint bizva volt régen, mivel sok, talán a legtöbb a szülői házból, a mindennapi szükséggel való kiütködés kiüzte azt a nyugodt életet, a melyben a gyermekek vallásos érzülete kellően ápolható volna. A tanítók uj nemzedéke jó paedagogusokat számlál, de ők az általános közszellemet s tanulókat követve, inkább az értelmet nevelik, mint az érzelmet, s ha az érzelmeire különösebb figyelmet fordítanak, első helyen, s igen helyesen, az erkölcsi érzés ápolása figyelmök tárgya. Ma, a községi s állami iskolák megszaporodtával, a tanító kezéből a vallás tanítása sok helyen egyenesen ki van véve, s az összes tanuló sereg be kell, hogy érje azzal, ha az illető pap hetenkint két órán tanítja. Ma a tanítás rendszere

nyíltan azt követeli, hogy a pap találja módját az ifjuság vallásos oktatásának, s minthogy a vasárnap a pap napja, egyenesen arra utalja, hogy ezt a napot használja fel a gyermekek vallásossága ápolására is.

Mintegy tizenöt éve már, hogy az unitárius egyházban irodalmi megbeszélés tárgyává tétetett a gyermekek vasárnapi vallásos oktatása vagyis a „Vasárnapi iskola.“

A kolozsvári unitárius főiskolában, indítványomra, már 1880-ban életbe léptettük az alosztályu tanulók vasárnapi iskoláját, a mely nem egyéb volt, mint a gyermekek értelmiségéhez alkalmazott isteni tisztelet. Célja kettős volt. Első az, hogy az egész télen át értelmileg foglalkozó tanulók érzelm világa is felnyitassék s abban ők egy néhány perczig kies mezőkön legeltesse. Ezt a célt igen szerencsésen elértük s arról a „Keresztény Magvető“ 1881. évi folyamában beszámoltunk. A másik cél az volt, hogy a papságra készülő ifjak már tanulói éveikben bevezetessenek a gyermekekkel való elbánás gyakorlatába. Önkéntes munkájokat meglepő odaadással végezték, azóta minden évben, s ma már három nemzedék, tehát több mint husz ifju papunk van elszórva az egyházban, a kik a gyermekek isteni tisztelete gyakorló iskolájában, mint papok szerepeltek. Nemcsak ezeknek legtöbbször, hanem az unitárius lelkészek közül többen tartottak és tartanak ilyen vasárnapi iskolázást, kiki a maga módja szerint, mert az egyház több mint kétszáz éve, hogy újabb meg újabb rendeletekben sürgeti, hogy a papok a nyári tanítást pontosan tartsák meg. A Dávid Ferencz Egyletben e tárgyról felolvasást tartott az 1887. évi közgyűlésen Ürmösi Kálmán lelkész, ki az eszmének állandó pártolója volt papsága alatt. A felolvasást az Egylet külön füzetben is kiadta. *) A jelen évben már az „Unitárius Közlöny“ kezdte sürgetni az ügyet áprilisi és májusi számaiban. Ugyanott a juniusi számban Lőrinczi István a főiskolai „Vasárnapi iskola“ vezetője leírja a mult évben végzett munkálkodást, s a júliusi számban Kozma Dimén lelkész mondja el nézeteit. A mult nyáron a munka már a legtöbb egyházban gyakorlatban volt s chez képest a szeptemberi számban azt ajánlottam, hogy a jelen évi tanítást ünnepélyes isteni tisztelettel zárják be a lelkészek mindnyájan, minthogy némelyek eddig is így jártak el. Ugyanekkor azt az indítványt tettem, hogy „minden esztendőben tizenkét vasárnapot tegyünk a gyermekek vasárnapjává, vagyis hozzuk gyakorlatba azt, hogy az isteni tiszteletet minden hónapban egy vasárnapon tartsuk egészen a gyermekek számára, vagyis az ének, ima és egyházi beszéd legyen a gyermekek kedély és értelem világához alkalmazott.“ Indítványomat megtoldottam azzal, hogy „mikor az idő megengedi, a templomot diszittessük fel virágokkal erre az alkalomra.“ Az indítványt így végeztem: „A kérdésre vonatkozólag szivesen veszünk

*) A vallástanítás reformja a nép- és vasárnapi iskolákban. Két értekezés, Írták: Kelemen Albert és Ürmösi Kálmán, ára 20 kr.

tapasztalati észrevételeket és javaslatokat.“ Hogy lelkeszeink szándékoznak-e, s mit szándékoznak tenni ebben az irányban, arról még az idő rövidege miatt nem lehet tudomásom. Tapasztalati észrevételt nem kaptunk, de egy „Pár szó“ nyilatkozatot láttunk az Ellenzék cz. helybeli lapban,*) melynek az a célja, hogy figyelmeztesse a papság zömét, nehogy egy könnyedén magáévá tegye az indítványt. Mi gyakorlati észrevételt vártunk, de szívesen vettük volna a nem gyakorlati „Pár szót“ is, ha nem volna az az alapos hibája, hogy az indítvány előzményeit nem vette figyelembe s hogy lényegét nem értette meg. Az előzményeket az indítványban megírtuk s fennebb elmondottuk. A lényegre nézve rövideden szólunk.

Van-e szükség arra, hogy a gyermekek vallásos érzülete nemesítették? Helyes-e, hogy a vallásos élet gyakorlataiba kora ifjúságukban bé vezetessenek? S rendén való-e, hogy a templomba járjanak? Ezekre a kérdésekre jó részt minden keresztény ember igennel felel. De ha már most a hogyan s a miként kérdését vetjük fel, erre nagyon eltérő feleletet kapunk. Én azt mondom, hogy folytassuk a régi gyakorlatot, s azt tegyük egyetemessé. Nálunk gyakorlatban volt és van a templomban való nyári vallásos oktatás. A kezemben levő adatokból azt látom, hogy néhol kezdették Szent-György napkor s végezték Szent-Mihály napkor, néhol kezdették a rendes iskolai év bezárásával s végezték az új év megnyitásakor, másutt megkezdették kora tavasszal, mihelyt az idő annyira szelidült, legtöbb helyen tartották a templomban, a kolozsvári főiskolában egy fűthető tanteremben s tartott Szent-Mihály naptól Szent-György napig. Néhol feljártak az iskolakötelesek, másutt a 6—24 évesek. Gyakorlatban volt és van az, hogy a templomot virággal diszítsék. Hogy a fenn leirton kívül csak egy esetet hozunk fel: a ki a mult tavasszal a confirmálás idejekor járt a kolozsvári unitárius templomban, három hétig is láthatta a templom piaczat körül futó virágfüzereket és koszorukat. Gyakorlatban volt és van sok ekklesiában az, hogy a pap a nyári vasárnap tanítás megkezdésekor beszédet tart a gyermekekhez s azt tart akkor is, a mikor bevégzi a tanítást, s tény az, hogy a gyermekek beszédét nem kevesebb felnőtt ember hallgatja, mint a felnőttekét. Én tehát semmi egyébire nem akartam indítani a lelkeszeket, mint arra, hogy a mit néhol tesznek, tegyék mindenütt, s a mit eddig kétszer tettek, ezután tizenkétszer tegyék. A módozatokban a formai egységre nem mertem gondolni, s azt hiszem ok nélkül is volna nemcsak azért, mivel ez nem fér össze vallásunk szellemével, hanem azért, mivel gyakorlatilag sem kivihető. Az mindenkinek önként fog következni, hogy a mikor a hideg miatt nem alkalmas a templom, akkor igénybe vehető az iskola is.

Elvi eltérések is fognak lenni talán, de abban az egyben meg kell hogy egyezünk mindnyájan, hogy a gyermekek s az ifjúság vallásos ér-

*) Pár szó észrevétel egy indítványra. Irta Ürmösy Lajos Ellenzék 220. sz.

zületét ápolni kell folytonosan, tehát nemcsak nyáron, hanem télen is. Merem hinni, hogy abban is megtart engemet mindenki, hogy a gyermekek megérdemlik, hogy rájuk a templomban is tekintettel legyünk s talán nem volna nagy kívánság, ha minden hónapban egy alkalmat nekik kérnénk. Nekünk fel kell keresnünk kis szivők rejtekét s bátorságot és erőt kell csepegtetnünk belé. Attól tartani, hogy őket, kiknek mindenike egy-egy fesledező bimbó, megrontja a természet nyíló virága, attól félni, hogy a kezéből felszálló virág-illat meggátolja szive érzelme égfelé emelkedését: bizony nem egyéb kicsinyhitűségnél. Ők virágot ápolnak, virágok közt élnek, szivők nemes sugallata arra készítette eddig s készíteni fogja ezután is, hogy vigyék virágjokat a legszebb hajlékba, Isten házába: ne akadályozzuk, hanem ahelyett figyeljünk a Jézus intésére, melyet Péternek adott: „Legeltesd az én báránymaimat.“ Ján. 21. r. 15. v.

Boros György.

1888 szept. 9.

Kis-Kadács egyik szép kertjében tehát már emlékkő jelöli a helyet, a hol Simén Domokos, unitárius theologiai tanár porai nyugosznak. Ennek az emlékkőnek jelen évi szept. hó 9-én történt leleplezési innepeleyében a kegyelet adóját méltán róttuk le. S. D. azok közé tartozott, a kik a vallás-tudomány mivélésén, a felvilágosodás és szabad gondolkodás érdekében munkáltak és használtak is.

Egy szép természete és szokása az embernek az, hogy a jóknak, a nagyoknak, életükben habár nem mindig adózik is érdemük szerint, haláluk után elégtételt ad a jó emlékezetben. Erre a vallás mivélői és tisztítói, a vallási örök igazságok hirdetői, a szabad vizsgálódás barátai és őrei is éppen oly méltók, mint a költők, világi írók, hősök, honfiak, jótékonyak és koronás fők. —

A vallás mezején is sok munkás van, de mégis kevés azoknak száma, a kik magasan fellángoló értelemmel, helyes ítélő tehetséggel s a mi több: szilárd kitartással, bátor elhatározással munkálva és küzdve, számbavehető eredményt képesek felmutatni. Ugy tetszik, hogy a vallási igazságok felismerésében, helyes meghatározásában, szabad hirdetésében és bátor védelmezésében az emberek nagyon tehetetlenek, vagy ha nem: akkor bártortalanok s tartózkodók és ha ilyenek sem, akkor önzők, pénz és por imádók, a miért feláldozni mindent készek. Nem képesek az önértet ama magaslatára emelkedni, a mire eredetileg híva volnának és a melylyel tartoznak az egy igaz Isten és az ő prófétaja a Jézus evangéliuma iránt. Legio azok száma, a kik elnyomják saját lelkiismeretük szózatát, kerülgetik, leplezgetik, félmagyarázzák az igazságot, eltakarni igyekeznek az eget az oda bepillantani vágyók szemei előtt, sőt üldözik és csufolják az igazságkeresőket s a tökéletesedni vágyókat! . . . Így volt mindig!

Hát ez könnyebb mesterség, mint a tiszta igazságot áldozat árán

is szolgálni. Könnyebb a dajkáinktól vett mesékkel foglalkozni, mint saját erőnkkel főlebb-főlebb emelkedni. Nehéz munka ám a vallásban önállólag itélni s szólani az igazságot; nehéz és veszélyes is. — Jézus, Szervét, Dávid s több más jeles szomorú történeteit tanusítják, hogy mivel fizet életükben az ilyeneknek a világ. És ha az utókör, a történelem, elégtételt szolgáltat nekik is: méltán teszi, megérdemlik. Mily szép, mily fölemelő, lelkesítő: a hálás utódok által felkeresni az ilyenek nyugvó helyeit, — ott emléket emelni s azt könnyel, dallal megtisztelni. De, mert nem az emléket tisztelik meg csak, hanem az elvet, az eszmét is, melynek az illető életét szentelé: mily szép, mily fölemelő, életre kelteni ezen elveket és eszméket felvenni az egykor félbehagyott munkát, azt tovább folytatni s diadalra juttatni! —

S. D. nem állott ugyan azok között a nagyok között, a kik új, mérész eszméket hozva fel, kezdetet adtak egy-egy korszaknak, de ott állott azok közt, a kik éheznek és szomjuhozzák, keresik s jó részben meg is ismerik a Jézus által hozott, a bibliával, a természettel, lelkünk sugallatával és a józan értelemmel megegyező tiszta igazságokat és azokat terjesztik, védik. — Igyekezett megismerni ő is ezeket, szeretni, követni, tanítani, hirdetni és védni azok elferditői és félremagyarázói ellen. Ellensége volt a sötétség és vakhit terjesztőinek, a képmutató álszenteskedőknek, — barátja a tökéletesedni óhajtóknak, apostola a felvilágosodás — a lelkiismeret szabadságának s a szabadvizsgálódás elvének és példás gyámolítója az unitárizmusnak. Ne kicsinyeljük az ő munkásságát és ne az ügyet, a melyet szolgált. Ne sajnáljuk tőle azon áldozatot, melyet számára az emlékekben és az ünnepélyben vittünk!

Tanítványai emeltek számára egy egyszerű emlékkövet — Ennyi a tárgy. Őszinte jó indulattal tették s úgy tartják, hogy jól cselekedtek. S ha tán ahoz az ő barátai, kor- és munkatársai is csatlakoztak: úgy hiszem, saját magukat tisztelték meg. „A nemzet, mely nagyjait tiszteli, önmagát tiszteli meg. A ki elv- és ügytársa emléket tiszteli, az saját magát is megtiszteli, s mintegy bizonyosságot teszen arról, hogy tiszteletre méltónak tartja azt a munkát és ügyet, a melynek ő is napszámosa. De egyszersmind kifejezi azt is, miszerint öntudatával bír annak, hogy azon elvért és ügyért jelenben és jövőben mindent meg kellend tennie. Ha egy jeles író szerint: „A koszorú, melyet a hálás nemzedék jeleseinek szobrára tesz, nemcsak emlékfűzér, de egyszersmind reménység a jövőre,“ — ugy a mi, multakra való visszatekintésünk és azok méltánylása is, záloga kell hogy legyen a jövőért való lelkesülésünknek. —

Minden emlék, minden oszlop, minden szobor kifejez valamely eszmét is — A S. D. emlékköve felállításának célja sem lehet csak az, hogy a nyugvó porok helyét jelölje. A fölött ezen saját szavai lebegnek: „Az unitárizmus a keresztény vallásnak eredeti és valódi alakja.“ „A mi felekezetünk mindig sokra becülte a tudományos fejlettséget.“ „Vigyázatok, hogy theológiátok ellenkezésbe ne jöjjön az

emberi haladó észszel és Istennek folytonos nyilatkozataival.“ „Egyik legszentebb kötelességünk megegyeztetni a hittel a tudományt s az által is munkálnunk tökéletesedésünket “ „A hivatal, a melyet ebben is magunkra vettünk, sokkal fontosabb, semhogy felelősség érzete nélkül betölteni lehetne! . . .“

Kozma Dimén.

Egyleti élet és munkásság.

Olvasóinkat, kik még hátrálékban volnának a Dávid Ferencz Egyletnek, tisztelettel kérjük, hogy tagsági dtjaikat minél előbb küldjék bé. Az egyleti pénztárnok hivatalos nyugtázásait ajánljuk figyelembe.

Felolvasások. Ma holnap beköszönt a hideg tél, a mi azt jelenti, hogy a munkás ember beszorul a faluba s az idő nagyobb részét a ház falai között kell hogy eltöltse. Télen, kivált az estvék felette unalmasak, mert ott, a hol nincs sok rendes téli foglalkozás, ott, a hova nem jár ujság, nincsenek rendes olvasó helyek, nincsenek téli időtöltések az ember még a beszélni valóból is kifogy. Ilyenkor az öreg ember unja magát, az ifju pedig töri fejét, hogy mihez fogjon, s mivel jóra nem igen van alkalom, sokszor rosztat tesz. Szerencsés az a falu, a melyekben van önképző egylet és olvasó kör. Az olyan helyeken, a hol ez nincsen, s még a többiben is, erősen jó segítségül lenne egy-egy felolvasás vagy népszerű tanítás. A lelkészek s tanítók hetenként bár egy estére összegyűjthetnék hiveiket az iskolaházhoz s ott egy vagy más hasznos dolgról tarthatnának felolvasást vagy népszerű tanítást s a tél bajain ezzel is segítenének. Milyen jó szerencse lenne, ha ilyenképpen már ezen a télen minden faluban egy-egy fiókja alakulna a Dávid Ferencz Egyletnek, s így sokak kívánsága mellett megvalósulna az unitárius püspök javaslata, melyet a mult közgyűlésen teve. Kolozsvár elég jó példával jár elől, mert a téli időre már tiz felolvasást ígér s azok sorát meg is kezdik Dr. Brassai és Gál Miklós már ebben a hónapban s folytatni fogják Ferencz József püspök, Dr. Felméri Lajos, Dr. Concha Győző egyet tanárok, Dr. Lázár Gyuláné Kásztner Janka nőképezdei igazgató, Grátz Mór luth lelkész, Kovácsi Antal, Boros György tanárok, Pákei Lajos városi t. főmérnök s Ürmössy Lajos hirlapíró.

Az udvarhelyi egyházkörben ez évben sok változás történt a belső emberi karban. Az egyházaknak volt alkalmuk megmutatni, hogy képesek-e élni szabadságukkal. Megmutatták, hogy tudnak, mert a megüresedett állomások komoly megfontolással töltettek be. Az állások fontossága s az érdem méltatása szem előtt tartatott. F. hó 7-én köszöntött be D o m b i János lelkész, datki pap, H.-Szt-Mártonba, mely tekintélyes központi hely, vegyes vallásu lakóssággal, értelmes néppel. Dombi személyében alkalmas, jó erőt nyert. Beköszöntő beszéde p. 16. r. 15. alapján erőteljes és szép volt, melylyel meggyőzött arról, hogy érti elhívását s van akarata annak élni és munkálni. — A K é n o s i egyháztól becstült és szeretett lelkésze, K i s g y ö r g y Sándor 14-én vált meg

hogy a vargyasi elsőrendű egyházba menjen. Hívei szerették, megkönynyezték, barátai s pályatársai nagy számmal voltak bucsú-ünnepélyén. A beszéd megható volt, éppen mint az alkalom, mellyel tizenhat év teremtetete legmélyebb barátság kötelékeit szakítá szét. A távozó papra mindig kedvesen emlékeztetik a híveket: a rendezett eklklésia, a gazdag magtár, a toronyalap tőkéje. A hívek egy szép emlékekkel tisztelték meg papjukat, a mi nálunk ritkaságánál fogva is kedves dolog.

Kénosba már a jövő hónapban beköszönt az új lelkész, Lörinczi István kolozsvári iskola-főnök, lelkes ifjú ember. H.-Ujfaluba a megválasztott Tibáld József muzsnai lelkész, az ifjú nemzedék egyik buzgó tagja. Ebben a körben betöltésre vár Muzsna. P. Cz.

A kereszturni egyh. körben ebben a hónapban vesztette el lelkészét esperes Kovács Mihályt a kis-solymosi egyház. Kadács tól alig egy havi papszkodás után megvált papja Péter János, mivel a papi pályától visszalépett. Ugyanitt tanítót keres Uj-Székely a Vargyasra távozott Kis Tamás, Tordátfalva a hosszas szolgálat után nyugalomba lépett Menyhért Mózes és Bözöd, a szintén nyugalomba vonult agg tanító Szabó Áron helyett. A marosi egyh. körben Szőkefalváról Csokfalvára ment Fekete József ifjú lelkész, a nem régiben elhalt hűséges és szeretett pap Cséplajos helyébe.

A maros-köri fiók-egylet 1888-ik évi működéséről mult számunkból kimaradt egyik jelentést az alábbiakban közöljük:

A fiók-egylet e félévi gyűlését 1888. július 3-án tartotta a nyomáti eklézsiában, Kelemen Albert alelnök elnökléte alatt.

Tárgyai voltak e gyűlésnek pénztárnok számadásainak megvizsgálása s felolvasások:

Pénztárnok számadása szerint:

Bevétel 1886. decz. 7- 1888. július 1-éig = 101 frt 95 kr.

Kiadás 1886. decz. 7- 1888. július 1-éig = 101 frt 29 kr.

pénztári maradék = — frt 66 kr.

Vagy on készlet:

1. Pénztári maradék 66 kr.

2. Takarékpénztárban 61 frt 50 kr.

összesen = 62 frt 16 kr.

Hátrálék:

1. Régi tartozás belső embereknél, mely egészben e fiók-egyleté = 25 frt 50 kr.

2. Hátrálék, melynek csak fele a fiók-egyleté = 75 frt — kr.

Összesen = 100 frt 50 kr.

Fiók-egyletünk könyvtára szaparodott 50 frt értékű jó könyvekkel.

Felolvasást tartottak: Benedek János csokfalvi tanító a „Hazaszeretet ápolása az iskolában“ czimmel. — Györfi Lajos kaali pap „Az irodalom fontosságá“-ról. — Fazakas Lajos ny.-sztmártoni pap „Az unitarismus vallásos jelentőségéről. —

Tisztelendő Kelemen Albert esperes alelnök ur, kinek fiók-egyletünk fennállását köszönheti, a következő új, rendes tagokat jelentette be: 1) Fekete Gábor. 2) Csongvai Károly. 3) Fekete Ilona Horvátné. 4) Jakab Laura Algyáné. 5) Miklósi István. 6) Szabédi id. Nagy Gergely. 7) Kelemen Zsuzsánna özv. Szabóné. 8) M.-vécsi Némethi Ida Tályánné —

Gál Elek vadadi lelkész bejelentette új rendes tagoknak: 1. Vadadi Nagy Mihályt. 2. Vadadi Kövendi Jánost.

Hála az isteni gondviselésnek nem apadunk, hanem szaporodunk. Csak egy tagot veszítettünk el örökre s ez Csép Lajos csokfalvi pap, — ki buzgó, lelkes tagja volt fiók-egyletünknek s 1888. jul. 19-én meghalt.

Csép Lajos jó pap, jó ember, jó családapa volt. 21-én temették el, a mikor a temetési beszédet Ürmösi Kálmán szt.-gericzai pap tartotta. Csép Lajos 20 évig vadadi pap és 23 évig csokfalvi pap volt. — Legyen áldott emlékezte!

Ny.-Szt-Márton, 1888. jul. 27-én.

Fazakas Lajos,
fiók-egyl. titkár.

Halottak emléke.

Kovács Mihály, a székely-kereszturi népes egyházkör esperese, kis-solymosi lelkész, népes család feje meghalt folyó hó 4. élete 76-ik évében. Jövő számunkban részletes életrajzot adunk.

Tamási István. 1888 october hó 15-én érzékeny vesztéséig érte a bölöni unitárius egyházközséget. Elvesztette egyik tanítóját: Tamási Istvánt. Még érzékenyebb a vesztéséig családjára, a melyben özvegyet és 3 kiskorú árvát hagyott. Fiatalon halt meg. Hagymázba esett s 10 napi kínos küzdelem után kiszenvedett. Született 1851-ben Bözödön, (Udvarhelymegye) egyszerű székely szülőktől. Atyja Tamási Elek még él; anyja 8 évvel előtte meghalt. Egyetlen leánytestvére Tamási Zsuzsa, a ki — mint tanulót — szolgálatából segélyezte, Bözödön férjesült. A kolozsvári unitárius főgymnasiumban kezdette tanulását. Onnan ment a képezdébe, s azt végezve, 1884-ben jött Bölönbe tanítónak. 1875-ben megnősült s boldog családi életet élt 13 esztendeig. 14 esztendeig szorgalmasan tanította a kisdedeket. Egyszerű, csendes természetű ember volt. Közrészvétellel kísérték sirjához. Legyen könnyű a föld fölötté!

V. D.

Nyilvános számadás.

Simén Domokos siremlékére tett szives adományokról, valamint a siremlék költségeiről nyilvános számadásunkat a következőkben tesszük meg:

Bevétel a) Péterfi Lajos gyűjtőnél: 1—1 frttal: Székely-Keresztur: Sándor János, Péterfi Lajos, Barabás Lajos, Veres Sándor; 1 frt 50 krral:

Gombos Sámuel; 50 krral: László József, Bedő Dénes, Barabás József, Fekete Domokos. Szent-Miklósról: 1—1 frttal: Göncz Károly, Darkó Lajos. Rava: Végh Mihály 1 frt, József Mihály 20 kr. Pipe: Székely Zsigmond 1 frt. Gyulay Ferencz 70 kr. Uj-székely: Raffaj Domokos 1 frt, Kiss Tamás 50 kr. Enlaka: Györfi Ferencz 2 frt, Nagy Ferencz 50 kr. Medesér: Ferenczi Áron 1 frt. Parajd: Vitális Elek 2 frt. Kolozsvár: Benczédi Gergely 1 frt. Böződ: Boér Lajos 1 frt. Gagy: Gálfalvi János 1 frt. Sz t-E-r-sz é b e t: Szabó János és neje 1 frt. Z s á k o d: Demeter Lőrincz 50 kr., kereszturkőri egyházkör pénztára 10 frt. Martonos: Gábor Albert 1 frt, Máthé József 30 kr. Udvarhely: Pálfi Ferencz 2 frt, Gálfi Kálmán 1 frt, Elekes József 1 frt. Kobátfalva: Jakab Gergely 50 kr. Korond: Kádár Lázár 1 frt. F-Váralja: Kozma Dimén 1 frt. Tordátfalva: Bedő József 1 frt. A-Siménfalva: Németh István 1 frt. 43 frt 70 kr.

b) Boros György gyűjtőnél: 1—1 frttal: Kolozsvár: Nagy Lajos, Ulár Pál, Péterfi Dénes, Kovács János, Mózes András, Dr. Bartók István, Jánosi Gergely, Ambrus Gergely, özv. Groisz Gusztávné, Balogh József, Éjszaky Károly, Dr. Veress Vilmos; Daniel Gábor 10 frt, Boros György 2 frt, Ferencz József 3 frt, Gyulay László 2 frt, Damokos Árpád 50 kr, Kőváry Mihály 3 frt, Kőváry László 3 frt, Beczkay Péter 50 kr, Molnár Sándor 3 frt. Budapest: Derzsi Károly 5 frt, Hajós János 2 frt, Nemes Kálmánné 3 frt, Szentiványi Gyula 2 frt, Csegezy Mihály 1 frt, Boros Albert 50 kr, Fekete Pál 5 frt, Benkő Mihály 1 frt, Albert János 2 frt, Gál Jenő 1 frt, Petrichevich Horváth Kálmán 9 frt. Torda: Albert János 1 frt, Ürmösi testvérek 200 frt, Varga Dénes 1 frt, Török Áron 2 frt, Lőfi Áron 1 frt, Nagy Mózes 1 frt, Székely Miklós 2 frt, Kisgyörgy Sándor 1 frt, Vas István 1 frt. Összesen 280 frt 50 kr.

Bevétel: 324 frt 20 kr.

Kiadás: Sirkőért és felírásért . . .	228 frt -- kr.
Sirkő elszállítása Kolozsvárról . . .	15 " 50 "
Kerítés és mellékes kiadás . . .	57 " 40 "
együtt . . .	300 " 90 "

Maradt készpénzben 23 frt 30 kr., mely összeg a székely-kereszturi takarékpénztárban van elhelyezve Bévárandó 8 frt 30 kr.

A takarékpénztárban levő és még beveendő összeg hová fordításáról később fog határozni a papi önképző kör.

A midőn ez uttal szives köszönetet mondunk az adakozó jó barátoknak és hű tanítványoknak, szívünkéből óhajtjuk, hogy Isten áldása legyen mindnyájokon. Az önképző kör megbizásából: Németh István és Péterfi Lajos.

T A R T A L O M.

Öreg ember őszi imája. Tarcsa-falvi Jenő	197	Gyermekek vasárnapja. Boros György	203
A felnőttek oktatása. Kozma Ferencz	198	1888 szept. 9. Kozma Dimén	207
Luther Márton (képpel). Grátz M.	200	Egyleti élet és munkásság	209
		Halottak emléke V. D.	211
		Nyilvános számadás	211